

Artikkeli

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Kirjallisuus kohtaa tabloidisaation

Pienempi sivukoko ja Helsingin Sanomien kulttuurijournalismin muutos

Tabloidisaatiohypoteesiksi kutsutun oletuksen mukaan tabloidiformaattiin siirtyminen tiivistää lehteä sekä tuo muutoksia journalismin muoto- ja keinovalikoimaan lyhentämällä tekstejä, lisäämällä kuvien käyttöä ja keventämällä lehden sisältöjä. Artikkelissa verrataan sisällönanalyysin avulla *Helsingin Sanomien* kulttuurijournalismin sisällöllisiä painotuksia sekä erityisesti kirjallisuusjournalismin muotoja ja puhuttelutapoja syksyllä 2011 ja syksyllä 2016, ennen ja jälkeen tammikuussa 2013 tapahtuneen tabloidisiirtymän. Määrällinen analyysi osoittaa, että tabloidisaatio ei toteudu suoraviivaisesti, vaan se voi johtaa keskenään ristiriitaisiin ja tabloidisaatiohypoteesin kannalta osin odottamattomiin seurauksiin. Vaikka lehti uudistuksen myötä tiivistyi ja juttujen määrä väheni, vastoin odotuksia kulttuurisivujen palstatila kasvoi, jutut pidentyivät ja niiden palastelu väheni. Pienempi koko suosii feature- ja henkilölähtöistä journalismia ja lisääntynyttä kuvien käyttöä, mutta odotusten vastaisesti myös arvostelujen suhteellinen asema hienokseltaan vahvistui.

AVAINSANAT: Helsingin Sanomat, kirjallisuus, kirjallisuuskritiikki, kulttuurijournalismi, tabloidisaatio

Kun journalismin tutkimuksessa puhutaan tabloidisaatiosta, sillä viitataan kahteen eri asiaan. Usein sillä tarkoitetaan vain sivukoon muutosta eli sitä, kuinka sanomalehdet ovat siirtyneet broadsheet-formaatista sitä puolta pienempään tabloidiformaattiin. Ilmiö on kansainvälinen, mutta erityisen tyypillinen se on ollut Pohjoismaissa. Osapuilleen yhtä usein tabloidisaatiolla viitataan sisällölliseen tabloidisaatioon, lehtien iltapäivälehtimäistymiseen eli tarjonnan vihteellistymiseen ja keventymiseen. Tällöin tabloidisaatio on yhdistetty varsinaisia päivälehtiä aiemmin tabloideiksi siirtyneisiin populaarisanomalehtiin – tai kuten meillä niitä kutsutaan, iltapäivälehtiin. (Andersson 2013; Esser 1999; Reunanen 2013; Uribe & Gunter 2004.)

Vai onko kyse sittenkään tyystin eri asioista? Kaupallisuuden, median keskittymisen ja liiketoimintamallien mullistuksen paineissa tabloidisaation on katsottu koskevan koko mediaa (Aslama 2008; McManus 1994; Sparks 2000). Perinteisten sanomalehtien siirtyminen lukijaystävälliseen tabloidikokoon on yleensä ollut seurausta

tilaajien ja ilmoittajien vähenemisestä sekä sopeutumisesta niukentuviin voimavaroihin (Andersson 2013, 2; Mervola 1995, 325–331; Pulkkinen 2008, 69–72; Mäkinen & Reunanen 2013, 4–5; Sternvik 2007, 317–318). Uudella formaatilla on ohjattu tietoisesti journalistisia toimintatapoja ja pyritty estämään lukijapakoa sekä hillitsemään lehden tuotantokustannuksia. Uuden formaatin yksi seuraus voi tällöin olla journalismin keinojen ja sisältöjen tabloidisaatio. Tosin lehtien ilmaisun ja sisällön popularisoituminen voi toteutua broadsheet-koossakin (Andersson 2013; Esser 1999, 307–312).

Tässä artikkelissa keskitytään kulttuurijournalismiin ja erityisesti *Helsingin Sanomien* kirjallisuutta koskevan journalismin ilmenemismuotoihin.¹ Päivälehti tarkastelee kulttuurin eri aloja nopeammin kuin harvakseltaan ilmestyvät kirjallisuus- tai kulttuurilehdet. Sanomalehdissä ilmestyvät kirjoitukset ja päivänkritiikki (johon englanninkielisessä keskustelussa usein viitataan sanalla *reviewing*) sekä varsinaisissa kulttuuri- ja kirjallisuuslehdissä julkaistut, pidempään harkintaan ja syvällisempään pohdintaan perustuvat tekstit (joihin englannin kielessä viitataan termillä *criticism*) puhuttelevat osin eri lukijakuntia (Titchener 1998, 3). Tarkastelumme painottuu päivänkritiikkiin ja uutisjournalismiin kulttuurijournalismin ajassa kiinni olevina erityistapauksina.

Tutkimuskysymys kuuluu: miten *Helsingin Sanomien* kirjallisuusjournalismi on muuttanut lehden siirryttyä tabloidiformaattiin? Tässä yhteydessä paneudumme yksinomaan journalismin ulkoisiin keinoihin, kuten eri juttutyypin hyödyntämiseen, juttujen pituuteen ja kuvien käyttöön. Erotukseksi sisällön tabloidisoitumisesta viihteellistymisen merkityksessä puhumme journalismin erilaisten ulkoisten piirteiden, kuten juttujen sisällöllisten painotusten, muotojen ja puhuttelutapojen tabloidisoitumisesta (ks. esim. Andersson 2013; McLachlan & Golding 2000; Uribe & Gunter 2004).

Kulttuurijournalismin on tutkimuksissa havaittu siirtyneen taidelähtöisestä lukijalähtöiseen lähestymistapaan, ja se on ilmennyt sekä sisältöjen popularisoitumisena että aiempaa laajemmin juttutyypin käyttöä kulttuurisivuilla (Hellman & Jaakkola 2009; Jaakkola 2015a; Janssen 1999; Kristensen 2010; Kristensen & Riebert 2017; Larsen 2008; Purhonen ym. 2019; Ruohonen 2018; Verboord & Janssen 2015). Tabloidiformaatin vaikutusta kulttuurisivuihin on sivuttu joissakin tutkimuksissa, jotka ovat asetelmaltaan hyvin erilaisia kuin oma tutkimuksemme. Minna Ohtamaa (2016) on tarkastellut journalistiikan opinnäytteessään haastattelujen perusteella toimittajien kokemuksia muutoksesta yhdessä lehdessä. Esa Reunanen (2013) on mitannut tabloidin vaikutuksia välittömästi ennen ja jälkeen muutoksen kahden lehden koko sisällössä. Tutkimusta, jossa systemaattisesti ja varsin laajalla aineistolla tarkasteltaisiin, miten tabloidisaatio ilmenee nimenomaan kulttuurijournalismin tavassa hyödyntää erilaisia juttutyyppejä tai miten se on muuttanut juttujen pituuksia ja kuvien käyttöä, ei ole aiemmin tehty.

Kirjallisuusjournalismin tarkastelu on mielekästä, koska se on yhdessä musiikkijournalismin kanssa hallinnut kulttuurisivuja. Kirjallisuutta koskevien juttujen osuus kulttuurisivujen annista vaihtelee eri maissa ja eri tutkimuksissa 15–30 prosentin välillä (Hurri 1993; Jaakkola 2013 ja 2015a; Janssen 1999; Janssen ym. 2011; Kristensen 2010; Purhonen ym. 2019). Semi Purhosen ym. (2019, 37) kuusi maata ja kuusi vuosikymmentä kattaneessa aineistossa kirjallisuus nousi palstatilaltaan kulttuurisivujen eniten

huomiota saaneeksi taiteenalaksi. Maarit Jaakkolan (2014, 93) mukaan kirjallisuus oli ainoa perinteinen taiteenlaji, jonka seuranta suomalaiset kulttuuriolosuhteet olivat suhteellisesti lisänneet hänen pitkän aikavälin tarkastelussaan. Siitä huolimatta kirjallisuusinstituution piiristä on viime vuosina esitetty voimakasta arvostelua kulttuurisivujen kirjallisuusseurantaa kohtaan (Kantokorpi 2013; Korhonen 2012; Sevänen 2018; keskustelusta ks. Ruohonen 2018).

Artikkeli rakentuu siten, että seuraavassa jaksossa esittelemme tabloidisaatiohypoteesin ja tarkastelemme sen pohjalta, millaisiin muutoksiin tabloidiin siirtymisen on lehdistön journalistisissa toimintatavoissa oletettu tai todettu johtaneen. Aiempaan tutkimukseen perustuen tarkastelemme, miten kulttuurijournalismi on viime vuosikymmeninä muuttunut, minkä jälkeen tarkennamme tutkimuskysymykset sekä esittelemme tutkimusasetelman, tutkimusaineiston ja tutkimusmetodin. Sisällönanalyysin tulokset käymme läpi tiiviisti läpi muuttuja muuttujalta. Lopuksi keskustelemme niiden pohjalta, miten tabloidisaatio on muuttanut kulttuuri- ja kirjallisuusjournalismia.

Tabloidiuudistus ja tabloidisaatiohypoteesi

Sanomalehtien siirtyminen tabloidikokoon liittyy historiallisesti niiden lukijakunnan ja mainonnan vähenemiseen sekä toimitusten pienenemiseen. Nämä tekijät yhdessä ovat ajaneet lehdet etsimään yhtäältä kustannussäästöjä, toisaalta uudistuksia, joilla ne voisivat houkuttaa uusia lukijoita (Mervola 1995, 325–350; Nikunen 2011, 23–30; Pulkkinen 2008, 69–70; Mäkinen & Reunanen 2013, 6; Sternvik 2007, 108–111). Formaatin vaihdolla sanomalehdet viestivät kykyään uudistua ja muuttaa ilmettään. Tabloidikoko saa lehden tuntumaan runsaammalta (Moen 1990, 103). Säästöjä pienempi formaatti ei välttämättä tuota (Pulkkinen 2008, 70); säästömahdollisuus perustuu ensi sijassa kokonaissivumäärän vähentämiseen ja sitä kautta saatavaan painopaperin kulutuksen alenemiseen.

Suomessa ensimmäinen tabloidiksi siirtymisen aalto koettiin 1970–80-luvulla, jolloin lukuisat pienet sanomalehdet pyrkivät ryhdistämään ilmettään pienemmällä sivukoolla. Isossa-Britanniassa ja Ruotsissa johtavat sanomalehdet vaihtoivat formaattiaan 2000-luvun alussa. Suomessa päivälehtien siirtyminen tabloidiin alkoi myöhemmin, vasta kuluvalle vuosikymmenellä eli vuosien 2008–2009 talouslaman jälkeen. Levikit olivat silloin jo tuntuvasti pudonneet. Samaan aikaan lehdet kehittivät aktiivisesti monikanavaisia esitysmuotoja. (Andersson 2013, 1–4; Kuvaja 2014, 23–26; Mervola 1995, 329–331; Pulkkinen 2008, 69–71.) Suomessa kehityksen hitautta selittänee kilpailun puute: meillä johtavilla lehdillä on yleensä monopoli levikkialueillaan (Pulkkinen 2008, 96). Hitauden vastapainona muutos tabloidiksi on ollut lähes täydellinen. Päivälehdistä ainoa enää broadsheet-koossa ilmestyvä on *Turun Sanomat*, muista sanomalehdistä *Maaseudun Tulevaisuus* ja paikallislehdistä *Orimattilan Sanomat*. Kaupunkilehdet ovat kaikki tabloideja.²

Lehdistön ulkoasun kehitystä tutkinut Hannu Pulkkinen (2008, 69) huomauttaa, että formaatin muutos on ”osa kehitysponnistuksia, joilla lehdet ovat halunneet kehittä-

tää kiinnostavuutta, käytettävyyttä ja lukijaystävällisyyttä”. Pienemmällä formaatilla lehdet ovat halunneet palvella erityisesti nuorta lukijakuntaa mutta myös ilmoittajia, sillä pienellä sivulla ilmoitukset saavat suuremman huomion kuin perinteisellä broadsheet-sivulla (Moen 1990, 103).

Uudistuksessa ei muutu vain lehden koko, vaan myös ilmaisukeinot ja sisältö. Tabloidikokoisessa lehdessä aineisto on järjestettävä sivuille uudella tavalla ja lukemista helpotetaan niin uusilla kerrontatavoilla kuin visuaalisella miellyttävyydellä (Mäkinen & Reunanen 2013, 6). Uuteen formaattiin siirtyminen ei koskaan ole pelkästään tekninen sivukoon muutos, vaan se vaikuttaa lehden koko rakenteeseen, journalistisiin toimintatapoihin ja sisällöllisiin painopisteisiin. Uusi formaatti edellyttää juttutyyppeiden uudenlaista painotusta ja lisääntyvää ennakkosuunnittelua. (Pulkkinen 2008, 90–95.) Iltapäivälehtiä tutkineen Pasi Kiviojan (2018, 85) mukaan ”tabloidikoko jo itsessään ohjaa tekemään iltapäivälehtimäisen iskeviä ja lyhyitä otsikoita, käyttämään suuria pääkuvia ja merkkimäärältään kompaktimpia uutisia”.

Tabloidi vaikuttaa koko toimitusorganisaation toimintatapaan, jolloin pienempi sivukoko voidaan nähdä mahdollisuutena helpottaa toimituksen työskentelyä. Jos tabloidiin on yhdistetty lisäksi ilmoituskokojen vakiointi, se selkeyttää sivujen rakennetta ja broadsheetille usein tyypillinen sivujen pirstoutuminen moniin eri kokosiin elementteihin vähenee. Nämä journalistiset aspektit selittävät mahdollisesti sen, miksi toimitukset ovat aiemman tutkimuksen perusteella kokeneet tapahtuneen formaatin muutoksen pääosin myönteisenä (Ohtamaa 2016, 57; Koljonen 2013, 47–49) – ellei sitten samaan aikaan ole tullut vireille myös työvoiman vähentämiseen liittyviä pyrkimyksiä.

Tabloidikokoon on usein liitetty käsitys sisältöjen viihteellistymisestä, keventymisestä ja jopa trivialisoitumisesta (McManus 1994, 7; Sparks 2000, 11). Tällöin puhutaan *sisällöllisestä tabloidisaatiosta*, jonka tunnuspiirteitä ovat paitsi esittämisen tiiviys ja kuvituksen korostuminen, myös kovien uutisten korvaaminen pehmeillä, lisääntynyt henkilöityminen ja visualisoituminen sekä tunteisiin vetoaminen (Djupsund & Carlson 1998, 102; Pulkkinen 2008, 72) – keinoja, jotka on totuttu yhdistämään jo vuosikymmeniä tabloidikoossa ilmestyneisiin, meillä iltapäivälehdiksi kutsuttuihin populaarisanomalehtiin (Uribe & Gunter 2004, 387–388).

Tabloidisaation katsotaan yleisesti viittaavan kehityssuuntaan, joka koskettaa koko mediakenttää (Aslama 2008; Esser 1999; McManus 1994, Sparks 2000). Kyse ei ole vain siitä, että muu mediakenttä olisi iltapäivälehtimäistynyt, vaan pikemminkin kyse on laajemmasta mediajärjestelmän muutoksesta kohti hybridiä ilmaisua, jossa eri medioiden piirteet ovat sekoittuneet siten, että puhutaan myös sanomalehtien ”aikakauslehtimäistymisestä” (Kivioja 2018, 15) tai ”televisioitumisesta” (Herkman 2005, 270). Kehitystä ovat edistäneet viestinnän monikanavaistuminen ja lehdistön suuntautuminen digitaalisille alustoille, joilla ne kaikki tavoittelevat mahdollisimman suurta klikkausten ja lukijoiden määrää.

Mediatutkijat Maarit Mäkinen ja Esa Reunanen (2013, 8) huomauttavat, että tabloidisaation voi ajatella ”pyrkimykseksi sisällön ja ulkoasun helppouteen ja miellyttävyyteen sekä human interest -tyyppiin ja kepeisiin aiheisiin”. He tähdentävät, että tabloidisaatio voidaan nähdä vakavan ja laadukkaan journalismin tuhoksi, mutta yhtä

lailla myös keinoksi nostaa yhteiskunnallisesti tärkeitä asioita julkiseen keskusteluun helpommin sulatettavassa muodossa. Tässä toistuu jälleen kerran viestinnän kehitykseen ja uusiin viestinnän välineisiin yhdistetty uhkan ja lupauksen dialektiikka.

Tabloidisiirtymään liittyvä merkittävä sisällöllinen kehitystyö käy ilmi useista tutkimuksista (Andersson 2013; Koljonen 2013; Pulkkinen 2008; Reunanen 2013; Sternvik 2007). Varsinkin 1990-luvulta alkaen lehtien visuaalisesta ilmeestä on tullut yhä tärkeämpi osa toimitusten työtä. Erityisesti tabloidilehdessä ulkoasu määrittää yhä enemmän juttupituuksia ja -formaatteja, ja siksi se vaikuttaa entistä enemmän toimittajien työhön. Vaikka tabloidisaatiohypoteesin mukaan formaatin muutoksen oletetaan johtavan juttujen lyhentymiseen, lisääntyneeseen kuvien käyttöön ja lukijaystävällisten juttutyypin suosimiseen, tutkimukset osoittavat, että muutokset eivät ole johdonmukaisia.

Vertaillessaan pääkaupungissa ilmestyvän *Hufvudstadsbladetin* ja Heinolassa ilmestyvän *Itä-Hämeen* tabloidiuudistuksen vaikutuksia journalismiin Pulkkinen (2008, 84–95) havaitsi, ettei uudistus kummassakaan lehdessä johtanut lehden supistumiseen; jälkimmäisessä juttujen määrä jopa kasvoi. Vaikka *Hufvudstadsbladet* kasvatti pääjuttujensa mittaa selvästi, molemmissa juttujen keskipituus lyheni ja lyhyiden juttujen osuus tarjonnasta kasvoi. Tulos viittaa juttujen lisääntyneeseen hierarkiaan, jota pidetään tabloidille tyypillisenä piirteenä (Andersson 2013, 10–11). *Hufvudstadsbladetissa* kuvien määrä säilyi ennallaan ja henkilökuviin osuus vastoin odotuksia laski; *Itä-Hämeessä* kuvien määrä kasvoi, mutta henkilökuviin osuus säilyi ennallaan.

Samaan tapaan ristiriitaisia tuloksia sai Reunanen (2013) vertaillessaan pääkaupungissa ilmestyvän *Helsingin Sanomien* ja Porissa ilmestyvän *Satakunnan Kansan* formaattiuudistuksen tuomia muutoksia. Molemmat vähensivät sivumääräänsä, samoin juttujen määrää. Sekä *Helsingin Sanomissa* että *Satakunnan Kansassa* juttujen keskipituus laski, mutta se tapahtui kasvaneen kontrastin kautta, sillä sekä hyvin lyhyiden että hyvin pitkien juttujen osuus lisääntyi. Perinteisen osastojaon tasolla molemmissa lehdissä uudistus siirsi painopistettä hieman kulttuurin ja vapaa-ajan suuntaan. Juttutyypin tasolla muutokset *Satakunnan Kansassa* olivat *Helsingin Sanomia* suurempia ja selvästi uutismaisesta ajattomaan ja henkilöivään suuntaan. Sekä feature- ja teemajuttujen että henkilöjuttujen osuudet kasvoivat noin puolella. Molemmissa lehdissä kuvien määrä ja kuvallisten juttujen osuus kasvoivat ja kuvitus muuttui aiempaa henkilöivämmäksi.

Tässä tutkimuksessa tarkastelemme tabloidisaatiota neutraalina käsitteenä ja viittaamme sillä lehden kutistettuun formaattiin, emme siihen julkisuudessa usein liitettyyn iltapäivälehtimäistymiseen, viihteellistymiseen tai muihin arvottaviin merkityksiin. Aiemman tutkimuksen perusteella oletamme tabloidiin siirtymisen johtavan muutokseen ainakin (1) journalismin sisällöllisissä painotuksissa, (2) sen muodoissa ja (3) sen puhuttelutavoissa tai tyyliin (Andersson 2013, 7–8; McLachlan & Golding 2000, 76–77; Uribe & Gunter 2004, 389–390).

Nämä tarkastelutasot voidaan operationalisoida monella eri tavalla, mutta tässä tarkoitamme *sisällöllisillä painotuksilla* kulttuurisivun asemaa lehden kokonaisuudessa ja kirjallisuuden osuutta kulttuurisivujen seurannassa. *Muodoilla* viittaamme kirjallisuutta koskevien juttujen ulkoihin ominaisuuksiin, kuten niiden pituuteen ja kuvitukseen. *Puhuttelutapa* tulee lähelle sitä, mihin on viitattu *tyylinä*, ja sitä ilmaiseksi tekijöinä

on tutkittu esimerkiksi mediatekstien henkilöitymistä ja intiimistymistä, keskittymistä yksityiselämään julkisen tai ammatillisen roolin sijasta (Andersson 2012, 15–16; Uribe & Gunter 2004, 397). Käsitteen käyttö ei ole ollut yksiselitteistä; kulttuurijournalismin analyyseissa puhuttelutavoilla on viitattu myös kulttuurisivuilla käytettyihin eri juttutyyppeihin (Hellman & Haara 2018, 109–110), ja se on tässä yhteydessä valitsemamme tapa käyttää käsitettä. Journalismin eri genrejen kirjoittamisen tavat ovat varsin eriytyneitä ja vahvasti kiteytyneitä. Esimerkiksi kirjaa koskeva uutinen, kirja-arvostelu ja kirjailijan haastattelu nojaavat kukin omiin geneerisiin konventioihinsa ja lähestyvät lukijaa hyvin eri tavoin (Bech-Karlsen 1991). Juttutyyppeiden käytössä tapahtuvat muutokset kertovat lehden pyrkimyksestä muuttaa puhuttelutapaansa; tässä olemme kiinnostuneet tutkimaan tabloidiin siirtymisen mahdollista vaikutusta juttutyyppeiden käyttöön.

Sisällöllisten painotusten osalta oletamme aiemman tutkimuksen perusteella, että tabloidikokoon siirtyminen on korostanut kulttuuriaineiston asemaa, mutta vähentänyt kirjallisuuden osuutta tarjonnasta. Muotojen osalta oletamme pienemmän koon vähentävän juttujen määrää lehdessä ja lyhentävän juttujen keskipituutta, mutta lisäävän sekä lyhyiden että pitkien juttujen osuutta. Samoin oletamme tabloidin käyttävän pienestä koostaan huolimatta broadsheet-kokoa enemmän kuvia. Puhuttelutapojen osalta odotamme pienen sivukoon suosivan aiempaa ajattomampia ja henkilöivämpiä juttutyyppejä, kuten haastattelua ja featurea uutisjuttujen ja arvostelujen kustannuksella sekä aiempaa henkilöivämpiä kuvia. Tulkitsemme nämä piirteet tabloidisaatiohypoteesia tukeviksi.

Kulttuurijournalismin kasvu ja popularisoituminen

Kulttuurisivujen kirjallisuusseurantaa ja sen kehityssuuntia on 2010-luvulla arvosteltu hyvinkin ankarasti. Kirjallisuudentutkija Kuisma Korhosen mielestä kritiikit ovat lyhentyneet ja yksinkertaistuneet sekä kirjallisuuden saama palstatila supistunut muiden, osittain aivan uusien kulttuurin alueiden vaatiessa osalleen huomiota. Korhosta huolesti myös kuvien suureneminen: kirjailijan kasvot ovat kirjan sisältöä suurempi uutinen, kuten hän huomautti. (Korhonen 2012, 62.) Kirjallisuuskritiikin hiipumista ja sen korvautumista pehmeällä feature-journalismilla ja suurilla kuvilla sekä ammattikriitikoiden ja tutkijoiden syrjäytymistä lehden omien toimittajien tieltä erityisesti *Helsingin Sanomissa* ovat arvostelleet pitkän linjan kriitikko Mervi Kantokorpi (2013, 195, 198) ja kirjallisuudentutkija Erkki Sevänen (2018, 136). Kulttuurintutkija Terhi Nikolainen (2014, 14) puolestaan on kiinnittänyt huomiota siihen, kuinka *Helsingin Sanomat* käsittelee Finlandia-palkintoa enenevästi viihdetapahtumana, henkilökeskeisesti ja esittäen niin tuomarit kuin voittajatkin kirjallisen maailman julkkiksina.

Lehtien kulttuuriseurannan muutoksia koskevaa arvostelua on kuultu muidenkin taiteenlajien kuin kirjallisuuden suunnalta (Hellman & Jaakkola 2009; Jaakkola 2015b). Lehtien taloudesta, toimitusten pienenemisestä ja median käytön muutoksista kumpuavat syyt, jotka ovat suosineet siirtymistä tabloidikokoon, ovat vaikuttaneet muillakin tavoin journalismin sisältöön ja sen käyttämiin keinoihin. Aiemman tutkimuksen

perusteella sanomalehtien painotukset, muodot ja puhuttelutavat ovat viime vuosikymmeninä muuttuneet riippumatta itse formaatista (Andersson 2013; Kunelius & Väli-verronen 2012).

Kulttuurijournalismin muutosta koskevat tutkimukset ovat varsin yksimielisiä siitä, että lehtien kulttuuritarjonta jatkoi paisumistaan 2000-luvun alkuvuosiin saakka (Heikkilä & Gronow 2018; Janssen ym. 2011; Kristensen 2010; Larsen 2008; Purhonen ym. 2019), jolloin kasvu näyttäisi joko tasaantuneen tai kääntyneen hienoiseen laskuun (Jaakkola 2015a). Kuluva vuosikymmentä koskevaa systemaattista tutkimustietoa kulttuurisivujen laajuudesta ja koostumuksesta sen enempää Suomesta kuin muista-kaan maista ei ole käytettävissä.

Kulttuurijournalismin muutosta vuodesta 1960 vuoteen 2010 kuuden maan johtavissa laatulehdissä analysoinut Semi Purhonen tutkimusryhmineen (2019) on kuvannut kehitystä kulttuuristen hierarkioiden purkautumiseksi, joka ilmenee kahdella tavalla: yhtäältä populaarikulttuurin käsittely kulttuurisivuilla on legitimoitunut ja toisaalta korkeakulttuurin käsittely popularisoitunut. Nämä kaksi kehityssuuntaa ilmenevät sisällöllisten painotusten tasolla siten, että populaarikulttuurin käsittely kulttuurisivuilla on lisääntynyt korkeakulttuurin kustannuksella. Puhuttelutapojen muutoksiksi voidaan tulkita se, että populaarikulttuuriin on kytketty enenevästi legitiimejä taiteen ominaisuuksia ja tarkastelutapoja ja samanaikaisesti henkilöhaastattelujen ja pitkien feature-juttujen määrä on lisääntynyt. Toisaalta johdonmukaista näyttöä ei saatu siitä, että arvostelujen osuus olisi vähentynyt. Muotojen tasolla havaittiin arvostelujen lyhentyneen sekä kuvien ja ylimalkaan visuaalisuuden lisääntyneen. (Purhonen ym. 2019, 61–94; 184–194; ks. myös Heikkilä ym. 2018; Heikkilä & Gronow 2018.)³

Purhosen ryhmän tulokset saavat tukea sekä aiemmasta kansainvälisestä vertailusta (ks. esim. Janssen ym. 2011; Verboord & Janssen 2015) että yksittäisten maiden kulttuurisivuja koskevista pitkittäisanalyseistä (ks. esim. Jaakkola 2013 ja 2015a; Janssen 1999; Kristensen 2010; Larsen 2008). Formaattista riippumattomina, mutta tabloidisaatiohypoteesia tukevin havaintoina voidaan pitää arvostelujen ja henkilö- tai feature-juttujen keskinäisen tasapainon muutosta, arvostelujen lyhentymistä ja kuvien lisääntynyttä käyttöä (Jaakkola 2013; Kristensen 2010; Larsen 2008; Verboord & Janssen 2015). Joissain tutkimuksissa on tulkittu, että kritiikin asema kulttuurijournalismin tärkeimpänä genrenä olisi kyseenalaistunut (Hellman & Jaakkola 2009; Hovden & Knapskog 2015).

Vaikka kulttuurijournalismin on havaittu konvergoituneen yleisjournalismin suuntaan, muutosta koskevat tutkimukset ovat vain harvoin ottaneet huomioon tabloidikoon tai siihen siirtymisen vaikutusta (ks. Kristensen 2010; Larsen 2008). Reunanen tulokset osoittavat, että formaatin uudistus voi vaikuttaa eri lehdissä eri tavoin. *Satakunnan Kansan* kulttuuriosasto laajeni tabloidiuudistuksessa tuntuvasti, ja etenkin henkilöjuttujen osuus moninkertaistui, kun taas kritiikkien osuus putosi puoleen entisestä. *Helsingin Sanomien* kulttuurisivuihin tabloidisiirtymä ei ainakaan alkuvaiheessa vaikuttanut yhtä dramaattisesti, sillä kulttuurin osuus lehden juttutarjonnasta säilyi ennallaan, samoin kritiikkien osuus. (Reunanen 2013, 18, 23–25.) *Aamulehden* kulttuuriosaston sopeutumista tabloidiin tutkineen Ohtamaan (2016, 57) mukaan uusi formaatti mahdollisti toimittajien mielestä aiempaa pidempien juttujen julkaisemisen.

Aiempien tutkimusten perusteella kulttuurisivujen yleinen muutos näyttää vieneen samaan suuntaan kuin tabloidisaatio. Sivukoon muutos on osaltaan edistänyt, mutta ei välttämättä kiihdyttänyt jo käynnissä ollutta kulttuurisivujen sisältöjen popularisointia ja ilmaisukeinojen lähentymistä lehden muilla osastoilla vallitsevan journalistisen käsittelytavan kanssa. Tässä artikkelissa keskitymme kulttuurisivujen ja *Helsingin Sanomien* kirjallisuusjournalismin määrällisten muutosten tarkasteluun eli niiden painotuksiin, muotoihin ja puhuttelutapoihin.

Tutkimuksen aineisto ja menetelmät

Tutkitut kulttuurisivut

Tutkimuksen aineistona ovat *Helsingin Sanomien* kulttuurisivut syys-marraskuulta vuosina 2011 ja 2016, ja pääasiallisena metodina on määrällinen sisällönanalyysi.

Siirtyminen tabloidiin on pitkä prosessi. *Helsingin Sanomissa* uusi formaatti otettiin käyttöön 7. tammikuuta 2013, mutta vaihdosta alettiin suunnitella jo kaksi vuotta aiemmin (Kuvaja 2014, 29–30) ja muutoksen jälkeen lehden rakenne eli pitkään (Reunanen 2013, 12). Kuten Pulkkinen (2008, 58) on todennut, siirtymää seuraa kehitysvaihe, jonka kuluessa lehden sisältöä säädetään ja korjataan. Tämän vuoksi on perusteltua ottaa tarkasteluun lehdet ajalta selvästi ennen muutosta ja riittävästi sen jälkeen, jolloin molemmat sivuformatit näyttävät tutkijalle vakiintuneina. Toki tarkastelemalla lehtiä juuri ennen ja heti jälkeen siirtymän saattaisi nousta esille selvästi nimenomaan formaatista johtuvia muutoksia, mutta samalla ongelmaksi tulisi sen pohtiminen, kuinka pysyviä ne ovat. Etäisyyden ottaminen tarkastelujakson valinnassa tuottaa tuloksia, jotka voivat kertoa myös pitkäkestoisista trendeistä (Andersson 2012, 16–17). Pidämme järkevänä oletusta, että journalismissa pitkäkestoiset ja formaatin vaihtumisesta johtuvat muutokset ovat vuorovaikutuksessa keskenään, jolloin ne ruokkivat toinen toistaan, eikä ole mahdollista yksiselitteisesti sanoa, mikä niistä kulloinkin on syy, mikä seuraus.

Näytteeksi valittujen vuosien sisällä aikarajauksen perusteena puolestaan on jakso noin kaksi kuukautta ennen ja kuukausi jälkeen Helsingin kirjamessejen, joka on kirjalan merkittävin yksittäinen vuotuinen markkinointitapahtuma Suomessa. Taustaoletus on, että tällä ajanjaksolla kirjallisuutta käsitellään laajimmin ja sen asemasta kulttuuri-journalismin kokonaisuudessa saa edustavimman kuvan. Kustannusala toimii Suomessa edelleen sykleissä, ja tuntuva osa uutuskirjoista tuodaan markkinoille alkusyksystä.

Sanoma Oyj:n omistama *Helsingin Sanomat* saavutti 1960-luvun kuluessa aseman maan suurimpana päivälehtenä. Se vahvistui entisestään, kun poliittinen puoluelehistö taantui 1970- ja 1980-lukujen aikana, ja kun ainoa haastaja, *Uusi Suomi*, ajautui taloudellisiin vaikeuksiin ja lakkautettiin vuonna 1991. Suomen toiseksi suurin seitsenpäiväinen sanomalehti, tamperelaisen Alma Median kustantama *Aamulehti*, ei ole saavuttanut valtakunnallista asemaa, ja sen kokonaislevikki jää kolmasosaan *Helsingin Sanomista*. Painoviestinnässä ja sen ylläpitämässä julkisuudessa *Helsingin Sanomat* on kiistatta mielipidejohtaja, ja sillä on keskeinen rooli julkisten keskustelujen päiväjärjestyksen asetta-

jana ja niiden ohjaajana (Jensen-Eriksen ym. 2019, 16–21). Tämä on koskenut erityisesti sen kulttuurisivuja, minkä vuoksi lehti on lähes automaattisesti aina mukana tutkittaessa kulttuurijournalismin sisältöjä ja muutoksia (esim. Hellman & Jaakkola 2009; Hurri 1993; Jaakkola 2013 ja 2015a; Nikolainen 2014; Purhonen ym. 2019; Ruohonen 2018).

Vuonna 2011 *Helsingin Sanomat* ilmestyi broadsheet-kokoisena, ja se koostui arkisin neljästä, sunnuntaisin kuudesta osasta eli niskasta. Yhden osan eli niskan vakio-koko arkisin oli kahdeksan sivua. Kulttuuriosasto avasi C-osan, johon sisältyivät lisäksi mielipidesivu, merkkipäivä- ja kuolinilmoitukset sekä *Ihmiset*-otsakkeen alle sijoittuva ajankohtaisivu.

Vuonna 2016 tabloidikokoinen *Helsingin Sanomat* koostui alkuvuikolla kahdesta niskasta. Kulttuuriosasto avaa B-osan, jossa sen jälkeen ovat tiede-, mielipide- ja ajankohtaisivut. Loppuvuikkoa kohden niskojen määrä kasvaa niin, että lauantain ja sunnuntain lehdet ovat neliniskaisia, ja kulttuuri siirtyy C-osan avaajaksi. Se, että kulttuuriosasto oli jo brodsheetissä osan avaaja, kertoo sille annetusta erityisestä huomiosta.⁴ Alkuvuikon B-osan etusivua voi hyvin luonnehtia koko lehden kakkosetusivuksi etenkin, kun otetaan huomioon, että *Helsingin Sanomien* varsinainen etusivu on ilmoitus-sivu.

Erillisiin niskoisiin jakamisen taustalla ovat sekä painotekniikka että journalismi. Kun *Helsingin Sanomien* kokonaissivumäärä arkisin on yleensä 52–60 ja viikonloppuna 120–124, painotekniikka edellyttää lehden jakamista osiin. Niskajaon ansiosta lukijaa ei ole sidottu mihinkään tiettyyn lukemisjärjestykseen, vaan etenkin viikonloppuisin hän voi valita useasta ei osasta sen, joka kulloinkin vaikuttaa mielenkiintoisimmalta tai jolla hän on tottunut päivittäisen lukemisensa aloittamaan.

Tutkimusta varten kävimme systemaattisesti läpi jokaisen tarkasteluvuosina syysmarraskuun aikana ilmestyneen *Helsingin Sanomien* numeron kulttuuriosaston. Poikkeuksena olivat lokakuun lopulla Helsingin kirjamessujen alla ilmestyneet erikoissivustot, jotka olemme jättäneet tarkastelun ulkopuolelle. Näin teimme siksi, että kirjamessujen käsittelytapa lehdessä poikkesi vuosina 2011 ja 2016 toisistaan merkittävästi sekä sisällöltään, laajuudeltaan että ulkoasultaan. Ensimmäisenä tarkasteluvuonna kirjamessuja käsiteltiin kulttuuriosaston laajana sivustona, kun taas viisi vuotta myöhemmin tilaa päälehden sivuilla oli selvästi vähemmän, mutta samaan aikaan ilmestyi erillinen, noin satasivuinen *HS-Teema*-liite, jossa aihepiiriä käsiteltiin laajasti.⁵ Kirjamessunumerot poikkesivat sekä muista tutkitulla jaksolla ilmestyneistä kulttuuriosastoista että myös toisistaan siinä määrin, että emme pitäneet niitä vertailukelpoisina. Arvioimme, että kolme kuukautta kattavan näytteen ja systemaattisen analyysin kannalta kumpanakin vuonna pois jätetyllä yhdellä numerolla ei ole tulosten kannalta merkitystä. Päinvastoin arvioimme, että nuo kaksi toisistaan selvästi poikkeavaa lehteä sekä erillinen liite olisivat yhdessä tuoneet analyysiin vaikeasti eroteltavaa satunnaisuutta.

Tutkimuksemme kokonaisaineisto on tämän rajauksen jälkeen 178 *Helsingin Sanomien* kulttuuriosastoa kahdelta eri vuodelta, 89 osastoa kummaltakin. Tutkimuksemme eroaa aikaisemmista juuri aineiston koostumuksessa, sillä tavanomaisemmin on tutkittu pitkiä ajanjaksoja ja poimittu niiltä yksittäisiä lehtiä tarkemman analyysin kohteeksi. Esimerkiksi Purhosen ja kumppaneiden (2019) tutkimus tarkastelee kuutta vuo-

sikymmentä, Hurrin (1993) tutkimus viittä, Jaakkolan (2013; 2015) tutkimukset neljää. Ensiksi mainitun aineisto käsitti kolme konstruoitua viikkoa, keskimmäisen 50 satunnaisesti valittua lehden numeroa, viimeksi mainitut kaksi luonnollista viikkoa kultakin tutkimusvuodelta. Mikään ratkaisu ei pysty riittävästi sulkemaan pois eri aihepiirien käsittelyssä ilmenevää sekä sesonkiluonteista että satunnaista vaihtelua. Tässä tutkitaan kulttuurisivujen viimeaikaisia muutoksia, joista ei ole tuoretta tutkimustietoa. Koska sekä kulttuuriosaston laajuus että kirjallisuuden osuus kulttuurisivujen tarjonnasta vaihtelevat päivästä toiseen, oletamme kolmen kuukauden luonnollisen jakson ottavan konstruoitua aineistoa paremmin huomioon satunnaisen vaihtelun vaikutukset.

Aineiston koodaus

Aineistossamme on kaikkiaan 2 715 kulttuurisivujen juttua. Varsinainen tutkimusaineisto koostuu 614 kirjallisuusaiheisesta jutusta, joista 351 (57,2 %) ilmestyi syksyllä 2011 ja 263 (42,8 %) syksyllä 2016. Aineiston olemme analysoineet koodaamalla jokaisen kirjallisuutta tavalla tai toisella tarkastelevan jutun tiettyjen kriteerien mukaan. Alkuperäistä luokitusrunkoa tarkennettiin jonkin verran työn edetessä. Toinen tutkija koodasi vuoden 2011, toinen vuoden 2016 kulttuurisivujen kirjallisuusjutut, mutta koodaukset tarkistettiin ristiin. Yksimielisyys oli jo tässä vaiheessa noin 90 prosenttia, mutta ennen analyysia kävimme yhdessä läpi jokaisen yksittäisen jutun. Kriteerien tarkennuksen jälkeen luokittelutuloksemme oli yksimielinen.⁶

Aineisto koottiin Excel-taulukkoon, jossa havaintoyksikkönä on yksittäinen juttu. Jokaisesta jutusta on koodattu sen julkaisupäivä, otsikko, kirjoittaja, juttutyyppi, jutun pituus, onko kyseessä kulttuurisivujen lähtöjuttu vai ei, onko kyseessä varsinainen vaiko niin sanottu kainalojuttu. Lisäksi koodattiin kuvien määrä ja palstaleveydet sekä erikseen kirjailijaa esittävien kuvien määrä ja palstaleveydet. Voidaksemme arvioida kulttuurin saamaa huomiota sekä tehdä tarvittaessa vertailuja muihin lehden kulttuuriosastoa käsitteleviin tutkimuksiin kirjasimme kunkin tutkitun lehden kokonaissivumäärän (mainokset mukaan lukien), kulttuurisivujen journalistisen osuuden sivumäärän (ilman mainoksia, neljännessivun tarkkuudella) sekä laskimme kulttuurisivujen juttujen kokonaismäärän kustakin tutkitusta lehdestä.

Yllä nimettyjen muuttujien lisäksi koodasimme myös kirjoittajan statuksen (onko kyseessä *Helsingin Sanomien* oma toimittaja, freelancer vaiko asiantuntija) ja sukupuolen, jutun käsittelemän kirjailijan nimen, jutun käsittelemän kirjan nimen sekä kirjan kustantajan. Samoin koodasimme sen, edustaako jutun käsittelemä kirja kauno- vai tietokirjallisuutta, kirjallisuudenlajin, kaunokirjallisuudesta kirjan lajityypin eli genren ja tietokirjallisuudesta aihepiirin, kirjan alkuperäiskielen sekä kirjan kirjoittajan sukupuolen. Varsin työlään koodausvaiheen tavoitteena oli tuottaa aineisto, joka antaa edellytykset *Helsingin Sanomien* kirjallisuusjournalismin monipuoliseen ja laajaan tarkasteluun ja myös jatkotutkimuksiin ohi tämän artikkelin välittömien tavoitteiden.

Journalismin puhuttelutapojen muutoksen kannalta keskeinen muuttuja on kirjallisuusjuttujen juttutyyppi, jonka erottelussa päädyimme kymmenportaiseen luokituk-

seen: arvio, kolumni tai kommentti, essee, suositus, mielipidekirjoitus, fiktio, uutinen, haastattelu, feature tai muu juttu. Pidimme mielipidekirjoitukset ja fiktion luokituksessa mukana, vaikka niihin ei vuoden 2016 aineistossa tullut osumia. Kolumniksi tai kommentiksi kirjasimme lehden omien toimittajien mielipiteen esille tuovat kirjoitukset, mielipidekirjoituksiksi toimituksen ulkopuoliset kannanotot. Featurella tarkoitamme tässä juttua, joka ei ole puhdas uutinen eikä haastattelu, vaan moniaineksinen, rakenteeltaan selvästi kerronnallinen ja siten erityinen tapa puhutella lukijaa. Se perustuu tyypillisesti usean eri ihmisen haastatteluihin sekä myös muihin journalistisiin tiedonlähteisiin, ja jutun kirjoittaneen toimittajan läsnäolo tulee tekstissä havaittavasti esille. Aineiston harvat reportaasit luokiteltiin featureksi. Muu juttu -luokkaan sijoitimme sellaiset tekstit, jotka eivät vaivattomasti sopineet toisiin luokkiin, esimerkiksi faktalaatikot.

Journalismin muotoon liittyvänä seikkana luokittelimme jutut niiden journalistisen statuksen mukaan: onko kyseessä itsenäinen juttu vaiko niin kutsuttu kainalojuttu. Jälkimmäisellä tarkoitetaan journalismissa sellaista erikseen taitettua juttua, joka liittyy kiinteästi samassa yhteydessä olevaan pääjuttuun ja joka tuo siihen täydennystä, avaa vielä uuden näkökulman, laajentaa sen taustoja tai antaa lisätietoa siinä käsitellyistä henkilöistä. Myös kirja-arviot voivat olla kainalojutun asemassa, kun ne liittyvät kirjailijoiden haastatteluihin, jotka tällaisissa tapauksissa olivat osaston tai sivun pääjuttuja.

Samoin muotoon liittyen laskimme kuvien suuruuden palstamäärinä ja juttujen pituuden rivimäärinä. Arvioimme kuvan leveyden palstoina mittaavan riittävällä tarkkuudella kuvan suuruutta, vaikka se jättää huomiotta kuvan formaatin (Jaakkola 2015a). Samoin arvioimme jutulle annetun rivimäärän olevan riittävän luotettava tapa laskea sille annettu journalistinen paino (Jaakkola 2013 ja 2015a; McLachlan & Golding 2000). Aiemmissa tutkimuksissa juttujen ja kuvien suuruutta on mitattu palstasentteinä (esim. Andersson 2013; Pulkkinen 2008; Reunanen 2013), joskus myös niiden kokoa ilmaisevina luokkina, jolloin jutut ryhmitellään koko sivun jutuiksi, puolen sivun jutuiksi ja niin edelleen (esim. Purhonen ym. 2019). Edellisen mittaustavan hylkäsimme, koska vuoden 2016 aineisto oli käytössä sähköisessä muodossa, ruudulla, jälkimmäisen taas siksi, että tabloidin ja broadsheetin vertailu kokoluokkien avulla ei ole hedelmällistä.

Vaikka vuoden 2011 normaalipalstan leveys, 43 millimetriä, oli selvästi kapeampi kuin vuoden 2016 normaalipalsta, 47 millimetriä, fonttikoon kasvattaminen tabloidiuudistuksessa kompensoi muutokset siten, että kumpanakin tutkimusvuonna yhdelle riville mahtui käytännössä liki yhtä paljon merkkejä. Pistokokeissa havaitsimme merkimmäärän 47 millimetrin palstalla lisääntyneen vain yhdellä tai kahdella merkillä 43 millimetrin palstaan verrattuna. Poikkeavaa palstaleveyttä käyttäneen jutun pituuden mittaamiseksi riitti, että muutimme sen rivimäärän kertoimen avulla kyseisen vuoden normaalipalstan rivimääräksi.⁷ Riveiksi laskimme jokaisen varsinaisen leipätekstirivin, mutta emme otsikoita, ingressejä, sitaattinostoja, tekijän nimiriviä, tavanomaisia jutun lopussa olevia kirjoittajaesittelyjä, arvioitujen kirjojen krediittitietoja emmekä rivivälejä.

Broadsheet-sivujen ja tabloidisivujen määrällisessä vertailussa emme nojaa sivuvaan juttuunaan. Laskelmassa otimme huomioon, että yksi tabloidisivu ei ylä-, ala- ja erityisesti reunamarginaalien vuoksi vastaa yksi yhteen puolta broadsheet-sivua. *Helsingin Sanomien* mainoksettoman tabloidisivun juttuala (260 mm x 350 mm) on runsaat 46 prosenttia mainoksettoman broadsheet-sivun juttualasta (384 mm x 510 mm) (ks. Reunanen 2013, 16). Täsmällinen muuntokerroin on 0,4647.

Tabloidisaatiosta kertovien muutosten mittareina käytämme frekvenssejä, suoria jakaumia, prosentiosuuksia ja keskiarvoja. Tässä artikkelissa ei ole mahdollista hyödyntää koko koodattua aineistoa, vaan keskitymme kulttuurijournalismin kattavuuden, kirjallisuusjournalismin muotojen sekä siinä ilmenevien puhuttelutapojen määrälliseen muutokseen.

Tabloidin vaikutukset ovat ristiriitaisia

Sisällölliset painotukset: kulttuuritarjonnan määrä ja kirjallisuuden osuus

Vaikka aiempien tutkimusten tulokset ovat lehtikohtaisia ja siksi monin osin ristiriitaisia, voimme niiden perusteella olettaa, että tabloidikokoon siirtyminen olisi jonkin verran pienentänyt *Helsingin Sanomien* sivumäärää, samoin kulttuurisivujen määrää ja kulttuurisivuilla olevien juttujen määrää.

Taulukkoon 1 kootut tiedot tukevat oletuksia vain osittain. Lehden sivumäärä broadsheet-sivuiksi muutettuna pieneni odotetusti, keskimäärin 48 sivusta 39 sivuun päivässä, eli viidenneksellä. Sivumäärän merkittävä väheneminen osoittaa, että (yhdistettynä painetun lehden levikin laskuun) paperin kulutuksessa saavutettu säästö on huomattava. Reunasen ym. (2013, 14–15) tutkimuksen mukaan *Helsingin Sanomien* sivumäärä väheni alkuvaiheessa vain noin kymmenellä prosentilla. Kun kutistuminen on pidemmällä aikavälillä viidenneksen luokkaa, näyttää siltä, ettei lehti halunnut ulosmitata formaattimuutoksen mahdollistamaa sivumäärän supistusta ja sitä kautta saatavia kustannussäästöjä heti, vaan vasta vähitellen, jolloin lukijat eivät välttämättä kiinnittä sivumäärän supistumiseen huomiota. Toisaalta muutosta selittää myös ilmoitusmäärän lasku.

Taulukko 1: Lehden sivumäärä, kulttuurisivujen määrä ja kulttuurisivun juttujen määrä 2011 ja 2016.

MUUTTUJA	2011	2016	KESKIM.	MUUTOS-%
Lehden sivumäärä keskimäärin / päivä*	48,2	38,6	43,4	-19,9
Kulttuurisivuja keskimäärin / päivä**	2,6	2,8	2,7	+7,7
Kulttuurisivun juttuja yhteensä	1 589	1 126	1 357,5	-29,1
Kulttuurisivun juttuja / päivä	17,9	12,7	15,3	-29,1

* Ml. Ilmoitukset. Vuoden 2016 osalta broadsheet-sivuiksi muunnettuna (kerroin 0,465).

** Ilman ilmoituksia. Vuoden 2016 osalta broadsheet-sivuiksi muunnettuna (kerroin 0,465).

Luvuista puuttuvat kirjajessuliitteet (HS 26.11.2011 ja 26.11.2016).

Vastoin odotuksia kulttuuriosastolle varattu päivittäinen sivumäärä lisääntyi keskimäärin 2,6 sivusta 2,8 sivuun. Tulos osoittaa, että Hellmanin ja Jaakkolan (2009) sekä Jaakkolan (2013 ja 2015a) havaitsema *Helsingin Sanomien* kulttuurisivuille annetun tilan pieneminen on pysähtynyt ja kääntynyt uudelleen nousuun, saavuttamatta kuitenkaan 2000-luvun alun tasoa (ks. Hellman & Jaakkola 2009, 31). Tulos on linjassa Purhosen ym. (2019, 180–181) ja Heikkilän ym. (2018, 675–676) havaintojen kanssa. Tabloidikoko mahdollistaa lehden tilankäytön uudella tavalla, jolloin myös yhden niskan käynnistävälle erikoisosastolle on voitu raivata lisää näkyvyyttä. Tämä havaittiin myös *Satakunnan Kansassa*, jossa kulttuuriosasto kasvoi uudistuksessa puolella (Reunanen 2013, 18).

Oletuksen mukaisesti kulttuurisivuilla julkaistujen juttujen määrä väheni, mutta lähes kolmanneksen pudotus, keskimäärin 18 jutusta 13 juttuun päivässä, on odotettua suurempi. Muutos viittaa siihen, että tabloidilehti käyttää journalistista aineistoa hyvin eri tavalla kuin broadsheet-lehti. Käsiteltäväksi valittuja aiheita on vähemmän, mikä voi olla seurausta toimituksen ratkaisuksista, mutta yhtä lailla myös formaatin rakenteistamasta toimintatavasta (Andersson 2013, 11; Reunanen 2013, 31–32). Taulukko 2 näyttää, kuinka kirjallisuusjuttujen kappalemäärä laski odotustemme mukaisesti vuodesta 2011 vuoteen 2016 neljänneksellä, lähes sadalla kappaleella. Se on hiukan vähemmän kuin kulttuuriosaston juttujen kokonaismäärän 29 prosentin supistuminen, joten kirjallisuuden osuus kulttuurijutuista vahvistui aavistuksen verran. Kirjallisuuden saama keskimäärin yli 22 prosentin osuus on kuitenkin selvästi enemmän kuin Jaakkolan (2014, 93) ja Purhosen ym. (2019, 38) kirjallisuuden osuudeksi *Helsingin Sanomissa* saama pitkän aikavälin keskiarvo, 18 prosenttia. Ero johtuu aineistomme painottumisesta syksyn kirjasesonkiin, jolloin kirjallisuuden osuus kulttuurisivujen sisällössä korostuu verrattuna vaikkapa kesäkuukausiin. Tämä on otettava huomioon tehtäessä vertailuja muihin tutkimuksiin, samoin se, että muiden tutkimusten aineistot ovat konstruoituja, kun taas meidän aineistomme perustuu yhtenäiseen ajanjaksoon. Kahden tutkimusvuotemme aineistot ovat keskenään kuitenkin täysin vertailukelpoiset, eikä niiden kesken havaittu merkittävää eroa.

Taulukko 2: Kirjallisuusjuttujen määrä ja osuus kulttuurisivujen sisällöstä 2011 ja 2016.

MUUTTUJA	2011	2016	MUUTOS-%
Kirjallisuusjuttujen määrä	351	263	-25,1
Kirjallisuusjuttujen osuus kulttuurijutuista (%)	22,0	23,4	+6,4
Kirjallisuusjuttuja lähtöjuttuina	20	28	+40,0
Kirjallisuusjuttujen osuus lähtöjutuista (%)	22,5	31,5	+40,0

Luvuista puuttuvat kirjamesullitteet (HS 26.11.2011 ja 26.11.2016).

Havainto, että kirjallisuus on säilyttänyt asemansa, on merkittävä sen vuoksi, että kuluneen viiden vuoden aikana kilpailu kulttuuriosaston palstatilasta on kasvanut uusien taidemuotojen myötä. Korhosen (2012, 62) arvio, että elokuvat, televisiosarjat tai tietokonepelit olisivat kulttuurisivuilla vieneet tilaa kirjallisuuden käsittelyltä, ei

saa tuloksistamme tukea. Vaikka emme tässä ole analysoineet kaikkien yksittäisten taiteenlajien asemaa kulttuurisivuilla, aiemman tutkimuksen perusteella tilaa uusille kulttuurin muodoille ovat joutuneet antamaan lähinnä teatteri ja klassinen musiikki (Jaakkola 2013, 37–38; Purhonen ym. 2019, 50). Korhosen (2012) ja Kantokorven (2013) havainnot kirjallisuuden saamasta, aiempaa vähäisemmästä huomiosta ovat saaneet tukea kirjallisuusjuttujen absoluuttisen määrän laskusta 2000-luvun alkupuolella. Sittenkin kirjallisuuden suhteellinen asema kulttuuriosastossa näyttää omien tulostemme perusteella vahvistuneen.

Kirjallisuusjuttujen suhteellisen osuuden kasvua merkittävämpi havainto on, että kirjallisuuden osuus kulttuurisivujen lähtöjutuista kasvoi syksystä 2011 syksyyn 2016 merkittävästi, ja niiden osuus lähenteli jo kolmannesta (31,5 %), kun viisi vuotta aiemmin kirjallisuutta käsitteli vain runsas viidennes avausjutuista. Tämä kertoo pelkkää juttumäärää enemmän kirjallisuudelle annetun huomion suhteellisesta lisääntymisestä, sillä lukijalle osaston avausjuttu profiloit vahvasti kulloisenkin päivän kulttuuritarjontaa.

Puhuttelutavat: kirjallisuusjuttujen juttutyypit

Kirjallisuusjournalismin tarkastelussa on usein keskitytty ainoastaan kritiikkiin. Se on toki keskeinen osa, mutta yhtä lailla merkitystä on sillä, kuinka kirjallisuutta käsitellään muun tyyppisissä jutuissa (Hellman ym. 2018). Tutkiessamme tabloidisaation vaikutuksia olemme erityisesti kiinnostuneet siitä, miten kulttuuritoimittajat käyttävät esimerkiksi haastatteluja, featurea ja muita juttutyyppejä, jotka edustavat erilaisia tapoja puhutella lukijaa.

Taulukko 3 näyttää kirjallisuusjuttujen jakautumisen eri juttutyyppeihin. Sen perusteella kritiikkien osuus vahvistui hienoisesti, vaikka niiden absoluuttinen määrä laski lähes neljänneksellä. Syksyllä 2016 runsas kolmannes (37,6 %) aihepiirin jutuista oli kritiikkejä. Muista mielipiteellisistä juttutyypeistä kolumnien ja kommenttien osuus väheni hiukan syksystä 2011 syksyyn 2016, kun taas mielipidekirjoitukset samoin kuin fiktiiviset tekstit katosivat tyystin. Sen sijaan absoluuttisestikin lisääntyivät toimituksen omat suositukset, lyhyet uusien kirjojen tai kirjailijoiden puffimaiset nostot, jotka edustavat luonteensa puolesta pintakritiikkiä (Hellman & Haara 2018, 110). Toisaalta, niiden vastapainoksi, laajat esseet olivat palanneet kulttuurisivuille, ja niistä oli tullut miltei joka viikkoinen ilmiö jo pelkästään kirjallisuuden osalta. Laaja esse oli vuoden 2016 kulttuurisivujen lauantaumeroiden säännöllistä viikoittaista perusaineistoa, ja siinä käsiteltiin vaihtelevasti eri kulttuurin aloja. Syksyllä 2011 lauantaiessee teki vasta tuloaan.

Uutismaisista juttutyypeistä varsinaisten uutisten osuus oli tarkastelujaksolla supistunut, kun taas feature-juttujen ja haastattelujen osuus oli kasvanut, joskin vähemmän kuin tabloidisaatiohypoteesi antaisi odottaa. Selvästi laskusuunnassa olivat luokittelemattomat muut jutut, joihin lukeutuivat muun muassa erilaiset faktalaatikat ja lisäelementit.

Tulkitsemme osan muutoksista johtuneen tabloidiformaatin mahdollistamasta ulkoasun selkiytymisestä, mikä on vaikuttanut sekä journalismin puhuttelutapoihin että

Taulukko 3: Kirjallisuusjuttujen jakauma juttutyypeittäin 2011 ja 2016.

JUTTUTYYPPI	Juttujen määrä			%		
	2011	2016	Yhteensä	2011	2016	Yhteensä
Arvio	126	99	225	35,9	37,6	36,6
Kolumni tai kommentti	29	16	45	8,3	6,1	7,3
Essee	2	10	12	0,6	3,8	2,0
Suositus	10	16	26	2,8	6,1	4,2
Mielipide	6	0	6	1,7	0,0	1,0
Fiktio	6	0	6	1,7	0,0	1,0
Uutinen	85	58	143	24,2	22,1	23,3
Haastattelu	26	21	47	7,4	8,0	7,7
Feature	15	15	30	4,3	5,7	4,9
Muu	46	28	74	13,1	10,6	12,1
Juttuja yhteensä	351	263	614	100,0	100,0	100,0

Luvuista puuttuvat kirjamessuliitteet (HS 26.11.2011 ja 26.11.2016).

muotoihin. Vuonna 2011 liki neljännes kirjallisuusjutuista oli osa laajempaa kokonaisuutta, kainalojuttuja tai faktalaatikoita. Vuoden 2016 aineistossa tällaisten juttujen osuus oli enää kuudesosa, mikä osoittaa, että viisi vuotta aiemmin julkaistuille lehdille tyypillinen juttukokonaisuuksien palastelu oli vähentynyt merkittävästi. Tämä, kuten myös esseemuodon paluu, viittaa selvästi muutokseen journalistisessa kulttuurissa. Samoin siihen viittaa mielipidekirjoittelun katoaminen kulttuurisivuilta. Tabloidi mahdollistaa uusia journalistisia käytäntöjä, ja yhtä lailla nämä uudet käytännöt heijastuvat siihen, miten tabloidia käytännössä muokataan esimerkiksi juttujen pituuksien, niiden kuvituksen ja taiton osalta.

Muodot: kirjallisuusjuttujen pituus ja kuvitus

Vaikka tabloidiformaatti mahdollistaa myös aiempaa pidempien juttujen julkaisemisen, tabloidisaatiohypoteesin ja aiemman tutkimuksen mukainen oletus oli, että kirjallisuusaiheiset jutut olisivat lyhentyneet. Taulukkoon 4 kootut tulokset kuitenkin osoittavat, että vastoin odotuksia *Helsingin Sanomien* kirjoitukset kasvoivat rivimäärältään tarkastelujakson aikana yli kolmanneksella. Kun syksyllä 2011 kirjallisuusjutut olivat keskimäärin 74 riviä pitkiä, keskipituus oli kasvanut syksyyn 2016 mennessä 101 riviin. Erityisesti pidentyivät haastattelut, feature-jutut ja esseeet, mutta myös arvostelujen keskimitta kasvoi.

Keskeinen syy juttujen keskipituuden kasvuun on ulkoasun selkiytyminen, mutta takana on myös juttutyypin käytön muutos. Pikku-uutisia on aiempaa vähemmän, samoin erilaisia tietolaatikoita ja lyhyitä kommentteja, mikä näkyy siinä, että alle 50-rivisten juttujen osuus laskee puolesta kolmanneksen. Toisaalta tabloidi näyttää

Taulukko 4: Kirjallisuusjuttujen keskipituus 2011 ja 2016.

JUTTUTYYPPI	Keskipituus juttutyypeittäin (riviä)			
	2011	2016	Keskim.	Muutos-%
Arvio	96,8	111,8	104,3	+15,5
Kolumni tai kommentti	73,9	75,4	74,7	+2,0
Essee	180,0	279,4	229,7	+55,2
Suositus	24,6	26,4	25,5	+7,3
Mielipide	47,0	0,0	23,5	-100,0
Fiktio	72,7	0,0	36,4	-100,0
Uutinen	36,7	48,7	42,7	+32,7
Haastattelu	134,8	212,8	173,8	+57,9
Feature	143,2	211,1	177,2	+47,4
Muu	26,3	20,8	23,6	-20,9
Keskipituus (riviä)	73,6	100,9	87,3	+37,1
Rivejä yhteensä	25 645	26 538	52 183	+3,5

Luvuista puuttuvat kirjamesullitteet (HS 26.11.2011 ja 26.11.2016).

suosivan pitkämuotoista kirjoittamista, joka näkyy laajojen haastattelujen, feature-juttujen ja esseiden säännöllisenä julkaisemisena. Joka seitsemäs kirjallisuusjuttu oli syksyllä 2016 yli 200 riviä pitkä, kun viisi vuotta aiemmin yli 200-rivisten juttujen osuus oli vain runsaat kolme prosenttia. Tabloidiuudistuksen mahdollistama aiempaa pidempien juttujen julkaiseminen on tullut esiin aiemmissä tutkimuksissa (Andersson 2013; Ohtamaa 2016; Reunanen 2013), mutta juttujen keskipituuden näin merkittävää kasvua ei ole aiemmin havaittu.

Suhteessa tabloidisaatiohypoteesiin ja aiempaan tutkimukseen (Jaakkola 2013) yllätys on, että arvostelut olivat syksyllä 2016 keskimäärin 15 prosenttia pidempiä kuin syksyllä 2011. Tulosta selittää osin se, ettei alle 50-rivisiä arvosteluja ilmestynyt enää kuin kourallinen, kun viisi vuotta aiemmin joka neljäs kirja-arvostelu oli tiivis poimintakritiikki. Erityisesti kasvoi 101–200-rivisten keskipitkien kritiikkien osuus. Syksyllä 2016 niitä oli puolet kirja-arvosteluista. Tämä vahvistaa edellä tehtyä päätelmää siitä, kuinka tabloidit muuttaa ratkaisevalla ja osin odottamattomalla tavalla journalistisia käytäntöjä ja eri juttugenrejen käyttötappaa. Poimintakritiikeistä luopumisessa saattaa olla myös toimituksen vastausta kirjallisuuspiirien arvosteluun.

Tabloidisaatiohypoteesi olettaa, että kuvallisuus olisi lisääntynyt lehdessä, vaikka Jaakkolan (2013, 36), Pulkisen (2008, 94–95) ja Reunasen (2013, 35–37) havainnot eivät oletusta yksiselitteisesti tuekaan. Taulukko 5 kuitenkin osoittaa, että kirjallisuusjournalismin tapauksessa tabloidikokoon siirtyminen näyttää rohkaissees kuvien aiempaa runsaampaan käyttöön. Kun syksyllä 2011 kuvia oli keskimäärin 0,8 juttua kohden, syksyllä 2016 määrä oli kasvanut 1,2 kuvaan juttua kohden. Absoluuttises-tikin kuvia julkaistiin vuonna 2016 enemmän kuin viisi vuotta aiemmin, vaikka jut-

tujen määrä oli vähentynyt neljänneksellä. Samalla aiempaa useampi kirjallisuusjuttu oli kuvitettu. Kun syksyllä 2011 useampi kuin joka neljäs (28,0 %) kirja-arvio oli vailla kuvaa, viisi vuotta myöhemmin kuvattomia kritiikkejä oli vain seitsemän prosenttia. Lehtien aiempaa harkitumpi kuvankäyttö (Pulkkinen 2008, 64) ei sulje pois lisääntyntä visuaalisuutta.

Taulukko 5: Kuvien käyttö kirjallisuusjutuissa 2011 ja 2016.

JUTTUTYYPPI	Kuvia keskimäärin / juttu		Kuvien palstaleveys keskimäärin		Kuvattomien juttujen osuus %	
	2011	2016	2011	2016	2011	2016
Arvio	0,9	1,3	2,2	2,2	27,8	7,3
Kolumni tai kommentti	0,1	0,4	1,0	2,3	93,1	68,8
Essee	0,5	1,3	2,0	2,7	50,0	20,0
Suositus	0,1	1,4	2,0	1,0	90,0	0,0
Mielipidekirjoitus	0,0	0,0	0,0	0,0	100,0	0,0
Fiktio	0,2	0,0	1,0	0,0	83,3	0,0
Uutinen	0,4	0,6	1,5	1,8	72,9	51,7
Haastattelu	2,4	2,3	1,7	2,9	11,5	9,5
Feature	2,0	2,4	3,0	2,7	0,0	0,0
Muu	0,3	0,4	1,3	1,7	82,6	78,6
Yhteensä	0,8	1,2	2,3	2,3	53,0	28,1
Kuvia/juttuja yhteensä	253	293	253	293	186	74

Luvuista puuttuvat kirjamesullitteet (HS 26.11.2011 ja 26.11.2016).

Tabloidisaatiohypoteesi olettaa journalismin henkilöityvän aiempaa voimakkaammin, ja se tarkoittaa henkilökuvien kasvavaa osuutta (Reunanen 2013, 35; vrt. kuitenkin Pulkkinen 2008, 94). Odotuksen mukaisesti nimenomaan kirjailijaa esittävien kuvien määrä oli aineistossamme lisääntynyt paitsi suhteellisesti myös absoluuttisesti. Kolmen kuukauden aikana syksyn 2011 aineistoon mahtui 119 kirjailijan kuvaa, viisi vuotta myöhemmin jo 153. Muut kirjallisuusjutuissa käytetyt kuvat olivat yleensä kirjan aiheeseen tai kirjallisuustapahtumiin liittyviä tilanne- tai uutiskuvia. Kun syksyllä 2011 melkein puolet arvioista (47,6 %) julkaistiin ilman kirjailijan kuvaa, viisi vuotta myöhemmin ilman kirjailijan kuvaa oli arvosteluista vajaa kolmannes (31,9 %).

Vaikka sivukoko tabloideissa puolittuu, kuvien kokoon se ei välttämättä heijastu, sillä kun broadsheet-sivu taitetaan pystysuuntaisesti, tabloidi suosii vaakasuuntaista taittoa (Pulkkinen 2008, 78–81). Tabloidisaatiohypoteesin mukaisesti voidaan olettaa kuvien koon kasvaneen (Reunanen 2013, 35), sillä aiempaa suurempia kuvia suosii lehtien yleinen visualisointiskehitys (Andersson 2013, 13–14), joka näkyy myös kulttuurisivuilla (Jaakkola 2013, 36). Aineistossamme kuvien palstaleveys säilyi tabloidisiirty-

mässä ennallaan, keskimäärin 2,3 palstassa. Oletusta visuaalisuuden lisääntyneestä merkityksestä tabloidilehdessä tukee se, että kuvien koko kasvoi nimenomaan haastattelujen kohdalla, samoin se, että tabloidisivulla esimerkiksi kolmen palstan kuva vaikuttaa suuremmalta kuin broadsheet-sivulla.

Johtopäätökset ja keskustelu

Tabloidiin siirtymisen on oletettu johtavan sivumäärien supistumiseen, juttujen lyhentymiseen sekä visuaalisuuden ja lukijaystävällisempien juttutyyppeiden kuten haastattelujen ja featuren lisääntymiseen, mutta muutosten on todettu olleen osin epäjohdonmukaisia (esim. Andersson 2013; Pulkkinen 2008; Reunanen 2013; Sternvik 2007). Silti tabloidisaatiosta on julkisuudessa saatettu puhua yleisenä toimintamallina ja trendinä, vaikka muutoksia on lehdissä pelkästään Suomessa tehty monina erilaisina sovelluksina (esim. Ohtamaa 2016; Pulkkinen 2008; Reunanen 2013; Ukkola 2009). Lehdistö Suomessa on keskittynyt ketjuiksi ja niiden välille on rakentunut yhteistyöverkostoja. Ne näkyvät siirtymissä tabloideiksi ja niihin liittyvissä ulkoasu-uudistuksissa: esimerkiksi keväällä 2016 formaattiaan samaan aikaan vaihtaneet *Savon Sanomat*, *Keskisuomalainen*, *Etelä-Suomen Sanomat* ja *Karjalainen* ottivat käyttöön yhtenäisen ulkoasun.

Me tutkimme yhtä lehteä, *Helsingin Sanomia*, ja tuloksemme koskevat sitä. Yhdessä lehdessä havaittua muutosta ja sen seurauksia ei voi automaattisesti yhdistää koskemaan koko printatun sanomalehdistön kenttää. Arvioita ja suuntaviivoja tulokset kuitenkin antavat. Saavutettuaan aseman levikiltään ylivertaisena päivälehtenä *Helsingin Sanomat* on sekä kulttuuri- ja kirjallisuusjournalismissa että yleisesti julkisuudessa ja journalistisissa käytännöissä mielipidejohtaja, jolla on arvovaltaa. Asemansa vuoksi sen toimintatapoja seurataan tiiviimmin kuin muuta painettua viestintää, ja erityisesti kirjallisuudentutkijoilla se on ollut perinteisesti suurennuslasin alla.

Oletimme tabloidiin siirtymisen supistavan lehden sivumäärää, ja näin tapahtui. Verratessamme *Helsingin Sanomien* kokonaissivumääriä vuosina 2011 ja 2016 havaitsimme sen laskeneen noin viidenneksellä. Sivumäärän vähentymistä selittää ilmoitusten määrän lasku, mutta myös toimituksellisen tilan käytössä näyttää tapahtuneen muutos.

Hypoteesin mukaisesti kulttuurisivujen juttumäärä supistui peräti lähes kolmanneksella, mitä osaksi selittää sivujen taiton selkiytyminen kainalojuttujen vähennytyä. Tabloidisivu suosii ehjiä juttukokonaisuuksia, kun taas broadsheet houkutteli käyttämään keinoja, joilla jutut saatiin näyttämään lyhyemmiltä ja luettavammilta. Tabloidissa pitkä, yhtenäinen teksti voidaan jakaa kahdelle, jopa kolmelle sivulle, jolloin se näyttää ilman palasteluakin lyhyemmältä. Tabloidin myötä kulttuuriosasto vahvistui kuitenkin keskimäärin 2,6 sivusta 2,8 sivuun päivässä. Koska tämä muutos oli osin odottamaton, halusimme tarkistaa, ettei kyse ole sattumasta. Laskimme siksi myös syksyn 2017 ja 2018 sivumäärät, ja ne osoittivat kasvun jatkuneen: luke-

mat olivat 2,9 ja 3,0 sivua. Kulttuurin käytössä olevan tilan kasvu johtuu ilmoitusten vähenemisestä ja sen mukanaan tuomasta palstatilan selkiytymisestä. Käytettävissä on aiempaa enemmän kokonaisia sivuja ja aukeamia.

Edelleen vastoin odotuksia tabloidi suosii aiempaa pidempiä juttuja. Siitä kertovat sekä pitkien juttujen (yli 200 riviä) määrän ja osuuden kasvu että hyvin lyhyiden juttujen (alle 50 riviä) määrän ja osuuden lasku. Juttujen keskipituus lisääntyi yli kolmanneksella. Vastoin erityisesti kirjallisuudentutkijoiden oletuksia myöskään arvostelujen suhteellinen osuus ei laskenut, vaan päinvastoin hiukan vahvistui suunnilleen samassa suhteessa kuin vahvistui kirjallisuuden asema kulttuuriosaston sisällä. Uutisten määrä sen sijaan hiukan supistui. Mieliopidekirjoittelu siirtyi kulttuurisivuilta kokonaan pois, mutta pitkät esseemuotoiset kirjoitukset tekivät paluun. Kirjailijahaastattelut ja feature-tyyppiset kirjallisuusjutut lisäsivät osuuttaan, mutta määrälliset muutokset eivät ole merkittäviä.

Sen sijaan oletuksia vahvistaen kuvallisuus lisääntyi tabloidin myötä tuntuvasti. Kuvia oli syksyllä 2016 absoluuttisesti enemmän kuin viisi vuotta aiemmin, vaikka juttuja oli tuntuvasti vähemmän. Vuonna 2016 kuvaton arvostelu oli jo poikkeus, 2011 niitä oli enemmän kuin joka neljäs arvosteluista. Kirjailijoita esittävien kuvien määrä ja keskikoko kasvoivat tabloideissa merkittävästi, mikä tukee oletuksia kirjoittelun henkilöitymisestä. Populaarisuuden lisääntyminen näkyy siinä, että lukijalle tarjottiin aiempaa herkemmin toimituksen suosituksia.

Tabloidisaatiohypoteesista johdettujen oletusten mukaan juttujen piti tabloidin myötä vähentyä ja lyhentyä, uutisjuttujen ja arvostelujen antaa tilaa haastatteluille ja feature-tyyppisille jutuille sekä kuvien määrän lisääntyä ja olla entistä enemmän henkilökuvia. Tutkimuksemme nostaa esille kiintoisan, jatkotutkimuksia vaativan asian, kun osa näistä oletuksista osoittautui ongelmallisiksi. Ne toteutuivat vain osittain (juttujen väheneminen, kuvien lisääntyminen), kun taas muutamissa olennaisissa kohdissa (arvioiden osuuden kasvu, juttujen pidentyminen) tuloksemme ovat vastoin odotuksia ja samalla yleisiä käsityksiä.

Tabloidikokoon siirtyminen tuottaa tabloidisaatiohypoteesin kannalta ristiriitaisia tuloksia. Se näyttäisi johtuvan siitä, että formaatin muutoksen rinnalla myös journalistinen kulttuuri ja lukijoiden odotukset ovat muuttuneet, eivätkä muutokset kaikkiin osiin vie samaan suuntaan. Lehtien siirtyminen digitaalisille alustoille saattaa joissain tapauksissa suosia samoja journalistisia keinoja kuin tabloidiformaatti, joissain toisissa tapauksissa taas vaatimukset menevät ristiin. Pitkien ja jopa erittäin pitkien juttujen ilmaantuminen kertoo sekä lukutottumusten että niitä koskevien käsitysten muutoksesta. Lukemista tutkineiden Juha Herkmanin ja Eliisa Vainikan (2012) mukaan lukutavat ovat digitalisoituvassa maailmassa pirstoutuneet, eriytyneet ja muuttuneet aiempaa kontekstisidonnaisemmiksi: lukijatyyppinä on lukuisia, ja eri tilanteissa luetaan erilaisia tekstejä, sekä pitkiä että lyhyitä, sekä paperilta että verkosta ja mobiilista. Siksi maksavalle yleisölle, lukipa se painettua tai digitaalista lehteä, halutaan tarjota laadukasta lukemistoa, vaikka koko ajan päivittyvään digilehteen syötetään samaan aikaan lyhyitä uutistekstejä, joista vain osa painetaan ja jotka palvelevat toisenlaisia käyttötarpeita.

Mielenkiintoinen ja jatkotutkimuksiin kannustava seikka on juuri tabloidimuutoksen, digitalisoitumisen ja journalistisen kulttuurin, siis sekä suurten toimituksellisten linjanvetojen että sanomalehden päivittäisen tekotavan, yhteys. Pidämme järkevänä ajatusta, että ne ovat vuorovaikutuksessa keskenään, mutta miten vuorovaikutus heijastuu journalistisiin keinoihin, edellyttää tutkimusta tässä käytettyä laajemman ja monipuolisemman aineiston parissa.

Viitteet

- 1 Journalistisen kulttuurin edistämissäätiö JOKES on tukenut toisen kirjoittajan (Ruohonen) työskentelyä.
- 2 Tieto perustuu *Suomen Lehdistön* (2018) kokoamaan aineistoon.
- 3 Purhosen tutkimusryhmän tutkimat lehdet ovat *Helsingin Sanomat* Suomesta, *Dagens Nyheter* Ruotsista, *The Guardian* Isosta-Britanniasta, *Le Monde* Ranskasta, *El País* (ja alkuvuosien osalta *ABC*) Espanjasta sekä *Millyet* Turkista.
- 4 Poikkeuksena tästä vielä syyskuussa 2016 kulttuuri oli neljässä numerossa sunnuntaiosaston jatkeena, minkä jälkeen se vasta vakiintui myös sunnuntainumeroissa niskan avaukseksi.
- 5 Kirjamesuliitteet ilmestyivät tavanomaisten kulttuurisivujen paikalla keskiviikkona 26.10.2011 ja keskiviikkona 26.10.2016.
- 6 Tarkennusvaiheessa luokittelimme kirjallisuusjutuiksi esimerkiksi kulttuurisivujen avauksena olleen feature-jutun, joka käsiteli Risto Isomäen *Sarasvatin hiekkaa* -romaanista tekeillä ollutta näytelmäsovitysta (12.10.2011), samoin Dario Fon muistokirjoituksen (14.10.2016). Aluksi olimme tulkinneet ne puhtaasti teatteriin liittyviksi ja siten jättäneet tarkastelun ulkopuolelle. Muutoin tarkentavassa luokittelussa tekemämme muutokset olivat vähäisiä ja koskivat lähinnä juttutyyppejä. Vuodelta 2016 jätimme pois kirjallisuuden Nobel-uitisoinnin, koska se oli painoaikataulusyistä julkaistu kulttuurisivujen sijasta ulkomaansivuilla.
- 7 Erityisesti vuoden 2011 palstaleveydet olivat haastavia mitattavia. Normaalin 43 millimetrin lisäksi käytössä oli 35, 40, 50, 52, 56, 60, 64, 67, 70 ja 80 millimetrin levyisiä palstoja. Suuri variaatio johtuu siitä, että broadsheetin ison sivupinta-alan ansiosta voitiin käyttää tilanteen mukaan vasta taittohetkellä valittuja palstaleveyksiä. Vuoden 2016 tabloidilehdessä palstaleveyksien vaihtelu oli paljon vähäisempää.

Kirjallisuus

- Andersson, Ulrika (2013). From broadsheet to tabloid: Content changes in Swedish newspapers in the light of a shrunken size. *Observatorio (OBS*) Journal* 7:4, 1–21.
- Aslama, Minna (2008). *Slogans of Change: Three Outlooks on Finnish Television Contents*. SSKH Skrifter 26. Helsinki: Helsinki University Print.
- Bech-Karlsen, Jo (1991). *Kulturjournalistikk: avkobling eller tilkobling?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Djupsund, Göran & Carlson, Tom (1998). Trivial stories and fancy pictures? Tabloidization tendencies in Finnish and Swedish regional and national newspapers 1982–1997. *Nordicom Review* 19:1, 101–113.
- Esser, Frank (1999). 'Tabloidization' of news: A comparative analysis of Anglo-American and German press journalism. *European Journal of Communication* 14:3, 291–324.
<https://doi.org/10.1177/0267323199014003001>
- Heikkilä, Riie & Gronow, Jukka (2018). Stability and change in the style and standards of European newspapers' arts reviews, 1960–2010. *Journalism Practice* 12:5, 624–639.
<https://doi.org/10.1080/17512786.2017.1330664>
- Heikkilä, Riie; Laurila, Tina & Purhonen, Semi (2018). The crisis of cultural journalism revisited: The space and place of culture in quality European newspapers from 1960 to 2010. *European Journal of Cultural Studies* 21:6, 669–686. <https://doi.org/10.1177/1367549416682970>
- Hellman, Heikki & Haara, Paula (2018). Journalistit kulttuurisina välittäjinä: Mad Men -tv-sarjan legitimointi laatusarjana suomalaisessa lehdistössä 2008–2015. *Media @ viestintä* 41:2, 97–122.
<https://doi.org/10.23983/mv.73064>

- Hellman, Heikki & Jaakkola, Maarit (2009). Kulttuuritoimitus uutisopissa: Kulttuurijournalismin muutos Helsingin Sanomissa 1978–2008. *Media & viestintä* 32:4–5, 24–42. <https://doi.org/10.23983/mv.62951>
- Hellman, Heikki; Riegert, Kristina & Kristensen, Nete Nørgaard (2018). *Millennium 4 – medierna och kvalitetsförhandling av en bästsäljare*. Teoksessa: Hovden, Jan Fredrik & Prytz, Øivind (toim.). *Kvalitetsförhandlingar: Kvalitetsbegrepet i samtidens kunst og kultur*. Bergen: Fagbokforlaget, 403–436.
- Herkman, Juha (2005). *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto: Median markkinoituminen ja televisioituminen*. Tampere: Vastapaino.
- Herkman, Juha & Vainikka, Eliisa (2012). *Lukemisen tavat: Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella*. Tampere: Tampere University Press.
- Hovden, Jan Fredrik & Knapskog, Karl A. (2015). Doubly dominated: Cultural journalists in the fields of journalism and culture. *Journalism Practice* 9:6, 791–810. <https://doi.org/10.1080/17512786.2015.1052214>
- Hurri, Merja (1993). *Kulttuuriosasto: Symboliset taistelut, sukupolvikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1945–80*. Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 389. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Jaakkola, Maarit (2013). Taidekritiikin muutos suomalaisissa sanomalehdissä 1978–2008. *Kulttuurintutkimus* 30:4, 31–45.
- Jaakkola, Maarit (2014). Diversity through dualism: The balancing principle as an organizational strategy in culture departments of newspapers. *Nordicom Review* 34: Special Issue, 89–98.
- Jaakkola, Maarit (2015a). Outsourcing views, developing news: Changes in art criticism in Finnish dailies. *Journalism Studies* 16:3, 383–402. <https://doi.org/10.1080/1461670x.2014.892727>
- Jaakkola, Maarit (2015b). Witnesses of a cultural crisis: Representations of media-related metaprocesses as professional metacriticism of arts and cultural journalism. *International Journal of Cultural Studies* 18:5, 537–554. <https://doi.org/10.1177/1367877913519308>
- Janssen, Susanne (1999). Art journalism and cultural change: The coverage of the arts in Dutch newspapers 1965–1990. *Poetics* 26:5–6, 329–348. [https://doi.org/10.1016/s0304-422x\(99\)00012-1](https://doi.org/10.1016/s0304-422x(99)00012-1)
- Janssen, Susanne; Verboord, Marc & Kuipers, Giseline (2011). Comparing cultural classification: High and popular arts in European and U.S. elite newspapers. *Kölnler Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 63: Special Issue 51, 139–168.
- Jensen-Eriksen, Niklas; Mainio, Aleks & Hänninen, Reetta (2019). *Suomen suurin: Helsingin Sanomat 1889–2019*. Helsinki: Siltala.
- Kantokorpi, Mervi (2013). Kritiikki ja kirjallisuuspalkinnot osana kirjallista julkisuutta. Teoksessa: Hallila, Mika; Hosiaisuusluoma, Yrjö; Karkulehto, Sanna; Kirstinä, Leena & Ojajarvi, Jussi (toim.). *Suomen nykykirjallisuus 2: Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1390:2. Helsinki: SKS, 194–207.
- Kivioja, Pasi (2018). *Iltapäivälehtien evoluutio median murroksessa: Hiipuva printti, nouseva digitaalinen mahti ja ansaintamallin uusi asento*. Acta Universitatis Tamperensis 2439. Tampere: Tampere University Press.
- Koljonen, Kari (2013). Avoimet ovet uudistuvissa toimituksissa. Teoksessa: Reunanen, Esa (toim.). *Pienempään kuosiin: Helsingin Sanomien ja Satakunnan Kansan tabloiduudistus sisällön, tekijöiden, lukijoiden ja ilmoittajien näkökulmasta*. Tampere: Tampereen yliopisto, COMET, 42–52.
- Korhonen, Kuisma (2012). Kirjallisuuskritiikki: tekstejä teksteistä. Teoksessa: Heikkilä, Martta (toim.). *Taidekritiikin perusteet*. Helsinki: Gaudeamus, 55–83.
- Kristensen, Nete Nørgaard (2010). The historical transformation of cultural journalism. *Northern Lights* 8, 69–92.
- Kristensen, Nete Nørgaard & Riegert, Kristina (toim.) (2017). *Cultural Journalism in the Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom.
- Kunelius, Risto & Väliaverronen, Jari (2012). From reporting to storytelling: Mediating the political public sphere in Finland from the 1960s to 2005. Teoksessa: Jones, Steve (toim.). *Communication @ the Center*. New York: Hampton Press, 215–230.
- Kuvaja, Annamari (2014). *Sallitut keinot: Tutkimus Helsingin Sanomien uutissivujen visuaalisuudesta tabloiduudistuksen ensimmäisen kuukauden aikana*. Journalistiikan pro gradu, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/43617>
- Larsen, Leif Ove (2008). Forskyvninger: Kulturdekningen i norske dagsaviser 1964–2005. Teoksessa: Knapskog, Karl Atle & Larsen, Leif Olof (toim.). *Kulturjournalistikk: Pressen og den kulturelle offentligheten*. Oslo: Scandinavian Academic Press, 283–329.

- McLachlan, Shelley & Golding, Peter (2000). Tabloidization in the British press: A quantitative investigation into changes in British newspapers, 1952–1997. Teoksessa: Sparks, Colin & Tulloch, John (toim.). *Tabloid Tales: Global Debates over Media Standards*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 75–89.
- McManus, John (1994). *Market-Driven Journalism: Let the Citizens Beware*. Lontoo: Sage.
- Mervola, Pekka (1995). *Kirja, kirjavampi, sanomalehti: Ulkoasukierre ja suomalaisten sanomalehtien ulkoasu 1771–1994*. Bibliotheca Historica 1/Jyväskylä Studies in Communication 1. Helsinki ja Jyväskylä: Suomen Historiallinen Seura ja Jyväskylän yliopisto.
- Moen, Daryl R. (1990). *Newspaper Layout and Design*. Ames: Iowa State University Press.
- Mäkinen, Maarit & Reunanen, Esa (2013). Broadsheetistä tabloidiin: Taustaa ja kokemuksia. Teoksessa: Reunanen, Esa (toim.). *Pienempään kuosiin: Helsingin Sanomien ja Satakunnan Kansan tabloiduudistus sisällön, tekijöiden, lukijoiden ja ilmoittajien näkökulmasta*. Tampere: Tampereen yliopisto, COMET, 6–11.
- Nikolainen, Terhi (2014). Taidetta ja sirkushuveja: Finlandia-palkinnon uutisoinnista Helsingin Sanomissa 1984–2005. *Kulttuurintutkimus* 31:4, 3–15.
- Nikunen, Kaarina (2011). *Enemmän vähemmällä: Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010*. Tampere: Tampereen yliopisto, Journalismin tutkimusyksikkö.
- Ohtamaa, Minna (2016). *Mahdollisuus muuttua? Aamulehden kulttuuritoimittajat äänessä muutosvuosien jälkeä*. Journalistiikan pro gradu, Tampereen yliopisto. <http://tampub.uta.fi/handle/10024/99040>
- Pulkkinen, Hannu (2008). *Uutisten arkkitehtuuri: Sanomalehden ulkoasun rakenteiden järjestys ja jousto*. Jyväskylä Studies in Humanities 88. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Purhonen, Semi; Heikkilä, Riie; Karademir-Hazir, Irmak; Lauronen, Tina; Fernández Rodríguez, Carlos J. & Gronow, Jukka (2019). *Enter Culture, Exit Arts? The Transformation of Cultural Hierarchies in European Newspaper Culture Sections, 1960–2010*. Lontoo: Routledge.
- Reunanen, Esa (2013). Varovasti tabloidimaisemmaksi. Teoksessa: Reunanen, Esa (toim.). *Pienempään kuosiin: Helsingin Sanomien ja Satakunnan Kansan tabloiduudistus sisällön, tekijöiden, lukijoiden ja ilmoittajien näkökulmasta*. Tampere: Tampereen yliopisto, COMET, 12–41.
- Ruohonen, Voitto (2018). Kulttuurijournalismin muodonmuutos: Kirjallisuus 2010-luvun alun Helsingin Sanomien kulttuuriosastossa. Teoksessa: Ojajärvi, Jussi; Sevänen, Erkki & Steinby, Liisa (toim.). *Kirjallisuus nykykapitalismissa: Suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin näkökulma*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1444. Helsinki: SKS, 175–198.
- Sevänen, Erkki (2018). Modernin taideautonomian synty ja sen kohtalo nykykapitalismissa. Teoksessa: Ojajärvi, Jussi; Sevänen, Erkki & Steinby, Liisa (toim.). *Kirjallisuus nykykapitalismissa: Suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin näkökulma*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1444. Helsinki: SKS, 99–143.
- Sparks, Colin (2000). Introduction: The panic over tabloid news. Teoksessa: Sparks, Colin & Tulloch, John (toim.). *Tabloid Tales: Global Debates over Media Standards*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 1–40.
- Sternvik, Josefine (2007). *I krympt kostym: Morgontidningarnas formatförändringar och dess konsekvenser*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Suomen Lehdistö (2018). Lehdet. *Suomen Lehdistö* 88:4, 31–77.
- Titchener, Campbell B. (1998). *Reviewing the Arts* (3. laitos). New York: Lawrence Erlbaum.
- Ukkola, Taru (2009). *Pienempi, parempi? Iisalmen Sanomien tabloiduudistus*. Journalistiikan pro gradu, Jyväskylän yliopisto. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/21294>
- Uribe, Rodrigo & Gunter, Barrie (2004). Research note: The tabloidization of British tabloids. *European Journal of Communication* 19:3, 387–402. <https://doi.org/10.1177/0267323104045265>
- Verboord, Marc & Janssen, Susanne (2015). Arts journalism and its packaging in France, Germany, The Netherlands and the United States, 1955–2005. *Journalism Practice* 9:6, 829–852. <https://doi.org/10.1080/17512786.2015.1051369>